

NÉMETH GÉZA

A megtalált világ: Venezuela

Ha valaki nem emlékezne Patagóniáról szóló cikkem első mondataira, nos, azon csöppet sem csodálkoznék. Íme: „Ha a jó venezuelai nép (egy része) 2002 októberében föl nem lázad Chávez elnök ellen, akkor most alighanem az Orinoco-deltáról, az Angel-vízesésről meg a warao indiánokról olvashatnának...”. Egy szó, mint száz, 2003 januárjában, erősen tartván a Caracas utcáin már hetek óta folyó tömegtüntetésektől, nem utaztam el Venezuelába, mint ahogy 2004 elején sem. Harmadik nekifutásra 2005 januárjában végre földet értem Caracas repülőtérén. Hogy aztán mi baja volt és van a nép egy részének Chávez elnökkel, majd elmesélem, s persze olvashatnak az Orinoco-deltáról, az Angel-vízesésről és hasonlókról.

Az a ritka helyzet állt elő, hogy vártak a reptéren. Nem az, akire számítottam, mert az illető súlyos tüdőgyulladással kórházban feküdt, hanem a fia. Az illető, nevezzük Imre bácsinak – hogyan másként, hiszen így hívják –, szerkesztőségi barátunk, Richter Nándor révén került a látókörömbe, hajdan együtt jártak a Műgyetemre. Imre bácsi 56-ban Venezuelába távozott, ahol építész-mérnökként tevékenykedik. Görög származású feleségével három gyermeket neveltek föl, köztük az érkezésemre delegált Ivant, aki nem tud magyarul, angolul viszont kiválóan.

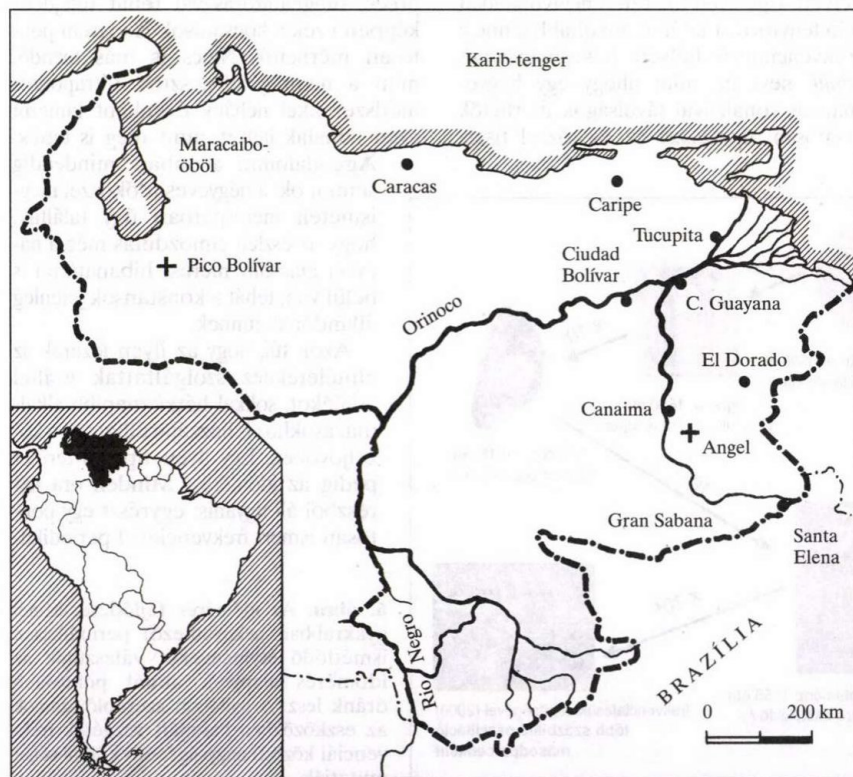
A reptér a fülledt tengerparton fekszik, a város 800-1000 méteres magasságban, kellemes klímájú völgyben húzódik. Néhol olyan keskeny, hogy átlátni a túloldalára, viszont 20 kilométer hosszú. Minthogy a „gyerekek” a kórházba siettek, gardelámnak „kirendeltek” mellém egy idősebb hölgyet. Nem tagadom, egy húsz év körüli, hosszú combú señoritának jobban örültem volna, ám ha úgy fogjuk föl, hogy „na, és miről fogunk beszélgetni?”, meg kell állapítanom, ideális kísérőt kaptam. A hölgy 12 évesen, a családjával került Venezuelába, ott cseperedett, tanult, aztán a caracasi egyetem filozófiaprofesszora lett. Tökéletesen, a legújabb szófordulatokat is ismerve beszél magyarul, képpen van az otthoni eseményekről, azon meg eléggé meglepődött, hogy sok anyaországival ellentétben nem irtózik a tengeri étkektől. Életemben először ettem annyi garnélarákot, ami már nekem is majdnem sok volt.

Reggel a házban egyedül találok magam Imre bácsiék házzvezetőnőjével, a 70 év körüli, fekete bőrű señora Rosával, aki valahogy nem tanult meg magyarul (Imre bácsi nemrég elhunyt felesége igen, sőt még öt-hat egyéb nyelvet is), az

én spanyoltudásom meg legfőljebb pár száz szó. Desayuno? Reggeli, ezt értem. Ekkor találkoztam először a venézek (a magyarok így hívják a venezuelaiakat, ami, valljuk be, sokkal könnyebben kiejtendő) egyik alapételével, az arepával. Rosa asszony úgy három évtizede szolgálja a családot (a „szolgálni” itt nem lefokozó értelemben működik). Kolumbiai, családtagként él Gózonéknál. Útlevele, tartózkodási engedélye nincs, úgyhogy ő Venezuelában gyakorlatilag nem is létezik. Kértem Imre bácsitól, mi lesz,

ha megbetegszik, munkaképtelenné válik. Akkor gyógyíttatjuk, ellátjuk élete végéig. Hát ezért nem „szolga” náluk señora Rosa. Időnként hazalátogat a rokonaihoz. Ez úgy történik, hogy tudja, melyik buszsofőrnek mennyit kell adni, az a határőrnek adja le a sápot, így jön-megy a határon. Amikor utam végeztével visszatértem pár órára Gózonékhoz, ő nyitott ajtót, nyakamba borult, megpuszilt, szóval, mint egy családtaggal szokás.

Dél előtt a verandán kávézgatok, ömlik az eső. Azért jöttem januárban, mert állí-

tólag ilyenkor a legszárazabb a klíma. Jelzem, nem múlt el nap eső nélkül. Hogy milyen lehet a nedves évszak, elképzelni se merem. No és itt, a kertben láttam először eleven kolibrit, amint nekárt szopogatott. Elég méltatlan találkozás, a vadonban mégis más lett volna, ám vigasztalt a tény, hogy e parányi teremtmények még megtűrik maguk közelében az embert.

Ivan befuvaroz hotelembe, ahol csoportársaimmal találkozom. Épp bejelentkezem a recepciónál, amikor egy afrofrizurás srác áll meg mellettem. Szintén GAP? Igen, Lenin vagyok, a túravezető. Ha nem tudnám, hogy Latin-Amerikában kommunista szimpatizáns szülők előszeretettel adnak hasonló neveket gyermekeiknek, azt hihetném, viccel. Lenin (aki egyébként ecuadori) családnévét máig sem tudom. Akkor hát előre a lenini úton!

Előbb nézzünk körül Caracasban. Történelmi negyede elég kicsiny, nagy részét fölfalta a XX. század, amúgy szinte minden Simón Bolívar körül forog. Itt áll szülőháza, lovas szobra, múzeuma, a Nemzeti Panteon, ahol hamvai végső nyugalmat leltek. Talán nem mindenki tudja, hogy Dél-Amerika legendás szabadsághőse nem a róla elnevezett állam, Bolívia, hanem Venezuela, Caracas szülőtte. Caracas 1567-ben alapította egy spanyol tengerész, aki másodállásban konkvisztádorként tevékenykedett. De miért pont Caracas? A hódítók, miután sikeresen legyűrték a partvidéki bennszülöttek ellenállását, barátságos hegyvidéki indiánokkal kerültek kapcsolatba, akik jórészt egy caracara nevű növényen éltek, nyilván azt emlegették folyvást a spanyoloknak, ez ragadt meg bennük. A Venezuela név viszont Amerigo Vespuccihoz fűződik; 1499-ben a karibi partvidéken indiánok lakta cölöpházakat látott, s mivel Velencére emlékeztette, így lett Kisvelence. Hogy a vízhez kötött életmódon kívül mi másban hasonlíthatott a nyomorúságos indián falucska a pompázatos itáliai városhoz, fogalmam sincs.

A belvárosban lakom, a sétálóutca szomszédságában. Vasárnap, kora délelőtt az utcán bőséggel hevernek a hajléktalanok, az üzletek zöme zárva. Estére kelve már lépni sem lehet az utcai standoktól, a mozgóárusoktól, akik többnyire silány portékák eladásából próbálják fönntartani családjukat. Az emberek jól öltözöttek, sok fiatal lány viszont patácipőt hord, amilyen nálunk volt divatban pár éve. Most vagy lemaradtak, vagy már tudnak valamit és ez a borzalom hamarost visszatér. És vajon hol tenyészik a venezuelai szépségkirálynőket, akik már több világversenyről hoztak el díjakat, mert az utcán elég szegényes a lát-

Caracas belvárosa (műkarácsonyfákkal)

ványkínálat. (Később a helyzet javult, de Miss Venezuelával, vagy hasonlóval csak a Polar márkájú sörösdobozok oldalán találkoztam. Még így kilapítva is sokkal jobbak voltak, mint a sör maga.) Van viszont szemét, bokáig. És milyen furcsa (mű)karácsonyfákat látni a trópusokon! Később egy kisvárosban még egy műhóember is feltűnt. Persze, az európai hagyományok, de vajon hogyan teszi helyére egy félindián kisgyerek ezt a hódolgot? Egész életét 30 fok körüli hőmérsékleten tölti, és valószínűleg sosem lát havat. Felémlik Márquez Száz év magányának bevezető sora: „... Aureliano Buendía ezrednek eszébe jutott az a régi délután, amikor apja elvitte jégnezőbe.” Bennünket apánk meg cirkuszba, állatkertbe vitt majomnézőbe.

Caracasból felhőkarcolókkal és városi autópálya-rendszerrel sikerült modern, amerikai kinézetű várost csinálni és megfosztani amúgy sem eltűzött egyéni vonásaitól. Hivatalosan 2 millióan lakják, de az agglomeráció 5 millió embert tömörít. A domboldalakat egymás hegyére hátára épített házakból álló szegény-negyedek lepik el. E barriók (kerületek) állami, városi tulajdonú telkeken állnak, zömük illegálisan. A fővárost és környékét számtalan természeti katasztrófa sújtotta. 1812-ben egy földrengés az akkor 50 ezres lakosság ötödét elpusztította. Caracas egy szerkezeti völgyben fekszik, mely fölül gránitból, gneiszből álló vonulatok tornyosulnak. Ezekből rengeteg anyag kopott le, laza törmelékletöket alkotva. A bajt tetézi, hogy a lakosság az utóbbi fél évszázadban legalább a tízszeresére növekedett és a legveszélyesebb

lejtőket is beépítették. Erre jött 1999 decemberében egy háromnapos felhőszakadás, melyet követően becslés szerint 30 ezer embert temettek el a földcsuszamlások, tízezrek váltak hajléktalanná.

A közben 12 főre duzzadt GAP-csapat autóbusszal kel útra délkelet felé. Eleinte a karibi parttal párhuzamosan haladunk, forró, fülledt tájakon, ahol úgy nő vadon a banán, mint nálunk a parlagfű. Sok az indián arc, de fekete is akad. Venezuela népességszáma meghaladja a 25 milliót és gyors ütemben szaporodnak. Sosem volt felkapott hely az újvilági spanyol gyarmatok sorában. Itt is aranyat kerestek, de alig találtak, így a spanyolok földművelésre fanyalodtak, s mivel eszközbe sem jutott, hogy ezt önkézzük tegyék, indiánokat foglalkoztattak, rabszolgai minőségben. Nagy ültetvények nem alakultak ki, afrikai rabszolgákra nem volt akkora igény. Mindez tükröződik a mai népesség összetételében is; nagyjából 20 százalék európai bevándorló, illetve azok leszármazottja, 70 százalék fehér-fekete-indián ősök különféle kombinációjú keveréke.

Autóbuszunk maga a luxus. Éjszakai utakon fekvő helyzetbe dönthető ülésen pihenhetünk volna, ha a venéz sofőrök respektálják az utasok ama szerény igényét, hogy a légkondicionálásnak nem kell okvetlenül a fagyhalálhoz vezetnie. A másik terrorereszköz a videó. Első utunkon egy háborús film ment, háromperces viszonylagos csend, aztán negyedórán át ész nélküli lövöldözés, üvöltés, halálhörögés, patakvér és így tovább. Jómagam, közepesen erős idegrendszerrel is alig bírtam, s ha hozzáteszem, hogy a buszon

legalább tíz kiskorú gyerek is utazott... ombudsmant ide, de azonnal!

Este futunk be Ciudad Bolívarba. A város Angostura néven jó ideig élte eseménytelen életét, aztán Venezuela történelmének fontos helyszínévé vált. 1817-ben Simón Bolívar itt alakította ki a függetlenségi háború főhadiszállását. 1846 óta viseli az El Libertador, a Felszabadító nevét. Bolívar emlékét – népeség- és területarányosan – legalább annyi szobor, elnevezés őrzi Venezuelában, mint a hajdani Szovjetunióban a megboldogult Leninét. Pedig ha valakiről elmondható, hogy nem volt próféta saját hazájában, Bolívarról bizonyosan. 1799-től Európában folytatta tanulmányait, aztán mire hazakeveredett, már állt a bál. 1811. július 5-én Venezuela kikiáltotta függetlenségét, ám a java ezután következett. Bolívar a fegyveres harc élére állt, melynek eredményeként előbb Kolumbia, majd 1821-ben Venezuela is elnyerte szabadságát, Ecuador szintű. Bolívar, miután elnökké választották, elérkezettnek látta az időt, hogy megvalósítsa álmát, Nagy Kolumbia megeremtését. Hamarosan kiderült, hogy a három, társadalmilag-gazdaságilag különböző ország együtt életképtelen. A konföderáció felbomlása csak idő kérdése volt, Bolívar népszerűsége szinte semmivé lett. 1830-ban lemondott és Európába készült. Miután Venezuela kivált a szövetségből, az új vezetés kitiltotta Bolívert saját hazájából. A meggyengült egészségű szabadság-hős már nem szállt fel a hajóra. Micsoda dráma, hogy végül egy spanyol ember házában, a kolumbiai Santa Martában lett menedéket. Amikor 1830 decemberében tüdőbajban elhunyt, vendéglátója a saját ruhái közül adott néhányat, hogy tetemét illően felöltöztessék. Tizenkét évbe telt, mire a nemzet rádöbbsent, kinek köszönheti szabadságát. Bolívert újratemették a caracasi katedrálisban, majd a már említett panteonban.

Eddig szegényes vidékeken utaztunk át, jellegtelen városkakkal, a fejlődés legcsekélyebb jeleit sem mutató falvakkal. Az ember nem érti, miért nincs itt minden ház kerítése aranyból, vagy legalább kolbászból. Nem érti, mert Venezuelának, ha esik, ha fúj, nagyjából napi (!) 50 millió dolláros bevétele van szénhidrogén-kivitelből, emellett rengeteg áramot exportál, van aranya, gyémántja, vasérc, bauxitja. Itt vagy nagyon régóta igen sokat lopnak, vagy katasztrofális gazdaságpolitikát folytatnak, ám valószínű, hogy e két tényező kéz a kézben jár. Vagy hogyan lehet az, hogy egy ország, melynek jó minőségű termőtalajai vannak, napjainkban nettó élelmiszer-importőr?

Venezuela olajkincsét 1912-ben kezdték kiaknázni. Másfél évtized múltán a világ második legnagyobb olajkitermelő-

jévé vált, egyben a legjelentősebb exportőrre. Csak-hogy az olajmármorban a mezőgazdasági termelés lehangyatlott (már 85 százalék a városi lakosok aránya), iparosodásának üteme még a többi latin-amerikai országé mögött is elmaradt. Az 1973-as első olajválság óriási bevételhez juttatta az államot. Néha patakzott, más-kor csak csordogált. 1998-ban Hugo Chávez került az elnöki székbe. Még 1992-ben puccsot szervezett Pérez elnök ellen. A lázadást leverték, őt bebörtönözték, Pérezt pedig egy újságíró buktatta meg, miután kitergette szennyes pénzügyeit. Az új elnök amnesztiát adott Cháveznek, aki újfent szervezkedni kezdett. 1998-ban győztesen került ki a választásokból. Bolívar-terv 2000 néven út- és lakásépítések kezdődtek, Kubából „importált” orvosok és tanítók segítségével próbálták javítani a szegény rétegek egészségügyi és közoktatási ellátását. Cserébe Venezuela napi 50 ezer hordó olajat ad a világgpiacnál alacsonyabb áron Kubának, mert-hogy Chávez és Castro kebelbarátok, s Cháveznek éppúgy fixa ideája, hogy az amerikaiak meg akarják öletni. Chávez 1999-ben kieroszakolt egy új alkotmányt is. Az ország hivatalos neve Venezuelai Bolívari Köztársaság lett. Új szénhidrogén- és földtörvények léptek életbe, melyek népszerűséget hoztak számára a szegények között, ám elégedetlenséget szültek a középosztály körében. 2002 áprilisában általános sztrájk tört ki, félmillió ember ment az utcára Caracasban. A Chávez támogató és az ellenzéki tüntetők többször összecsaptak, 18-an életüket veszítették. 2002 novemberétől a sztrájkok olyan méreteket öltöttek, hogy az ország heteken keresztül alig tudott olajat exportálni, sorok kígyóztak a benzinkutaknál. (Kellott volna nekem akkor-tájt odamenni?) Később az ellenzék aláírásgyűjtésbe fogott egy referendum kiírásáért, melynek célja, hogy Chávezt vissza lehessen hívni posztjáról. Meg is történt, de közel 60 százalék a maradására szavazott. Chávez „populista politikájának” lényege, így írják az újságok, a szegény rétegek támogatása. Csakhogy Venezuela nem egy parányi, pár százezer lakosú olajsejkség. A 2004-es olajprofit lehetővé tette, hogy a kormány hatalmas pénzeket fektessen szociális programokba. Az ellenzék szerint mindez korrupció módon és alacsony határfokkal működik, mások pozitív lépéseknek tartják. Bár a GDP növekedési üteme elég magas, 17 százalék körüli a munkanélküliség, a 2004-es infláció meghaladta a 20 százalé-

Lenin az indián lepénnyel

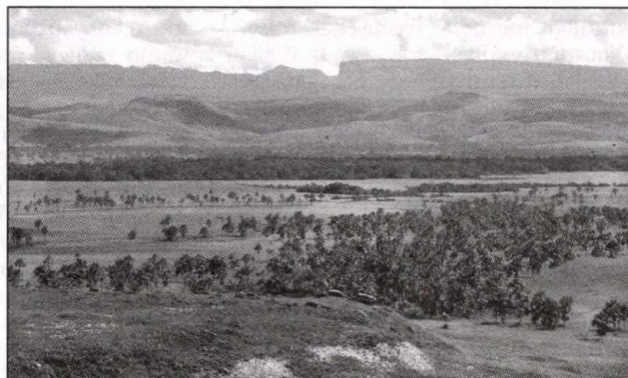
kot. Érthető, hogy aki teheti, igyekszik dollárban tartani a pénzét. A dollár és a bolívar hivatalos átváltási rátája 2005 januárjában 1800 körül mozgott, de a feketepiacon (e szempontból az egész ország egyetlen nagy feketepiac) 2600 bolívert is adtak a dollárért.

Reggel hét táján már ott szobrozunk Ciudad Bolívar repülőtérén. Túl felhős az idő, még nem lehet fölszállni. Ebből sejthető, hogy nem agyonkomputerizált géppel fogunk utazni. Erre pályáztam, egy új típusra, saját virtuális gyűjteményembe, egy archív DC-3-asra. Úgy hallottam, Canaimába még járnak ilyenek. Amikor kiderült, az is kiderült, hogy két hatüleses Cessnán tesszük meg a jó órányi utat. Canaimában a kifutópálya mellett ott parkolt egy DC-3-as is, de már csak árut szállít. Ide út nem vezet, mindent a külvilágból kell hozni. Kis indián faluból nőtte ki magát turistaközponttá. A hatalmas *Canaima Nemzeti Parkot* 1962-ben hozták létre. Neve a pemón indiánok nyelvén azt jelenti: a gonosz szelleme. A pemónok a névadói a táj meghatározó formalemeinek, a *tepuiknak*, e hatalmas táblahegyeknek is, melyek sziként emelkednek ki a felszínből. Bolygónk egyik legősibb vidékén, a Guyanai-ösmasszívum területén járunk. Legidősebb kőzetei 3,6-1,5 milliárd évesek. Ez persze nem jelenti azt, hogy lehajol az ember egy kőért és máris a kezében tartja az ősmúlt egy darabkáját. Ez ugyanis fedett ösmasszívum, mert a vidéket sokszori tengerelöntés érte. Ennek maradványai vastag üledékes rétegek, rájuk sekélytengerekből, beltavakból homokrétegek rakódtak le. Nemrég állapították meg, hogy a tepuik legidősebb kőzetei 1,8 milliárd évesek.

Magyar újságcikkekben olvastam már az *Angel-vízesés* helyett ezt a nevet: *Angyal-vízesés*. Le lehet éppen fordítani, de ahogy Liz Taylort sem Szabó Erzsiként szoktuk emlegetni, hát ezt se tegyük. Az Angelnek semmi köze a mennybéli szárnyasokhoz. Névadóját Jimmy Angelnek

Erodált ősi homokkövek

A Gran Sabana (A szerző felvételei)

hívták, és bush-pilotként kereste kenyerét Amerikában. Hogy mi a bush-pilot? Fordíthatnánk bozótpilótának is, ám mivel bozótnban nem lehet repülni, legalábbis csak igen rövid távon, ennek semmi értelme. Így nevezik azokat, akik kis gépeikkel isten háta mögötti helyekre repülnek. Jimmy 1933-ban egy amerikai bányavállalat alkalmazottjaként röpködött erre-felre és kereste azt az Arany-folyóként emlegetett vízfolyást, melyről utóbb kiderült, algák színezik vizét, amikor a napsütéstől nekibuzdulva eszelős fotoszintézisbe kezdenek. Aranyat nem talált, viszont első külvilágiként meglátta az *Auyan-tepui* platójáról lezúduló víz-esést, melyet „egy mérföld magas zuhatagként” emlegetett társainak. Egyikük javasolta, hogy nevezzék el Angelről. 1937-ben a pilóta négy társával, egy Flamingo monoplánnal leereszkedett az *Auyan-tepui* felszínére. A landolás sikerült, bár nem tökéletesen. A futómű eltört, a gép orra az iszapba fúródott, amúgy bajuk nem esett, csak a rádiókapcsolatot veszítették el a bázistáborral. Ha már ott jártak, megpróbálkoztak egy kis aranykereséssel, sikertelenül. Végül leereszkedtek és hosszú, gyötrelmes út után visszatértek táborukba. Angel 1956-ban hunyt el Panamában, hamvait a víz-esés fölött szórták szét. Rozsdaette gépét 1970-ben a venezuelai légierő valahogy lebúváskodta a tepuiról és Ciudad Bolívar reptere előtt állították ki.

1949-ben egy amerikai fotóriporter, Ruth Robertson vezette az első sikeres expedíciót a víz-esés lábához. Teodolitokkal megmérték a magasságát és 979 méterrel (ebből 807 méter megszakítatlan) hivatalosan is a világ legmagasabb víz-esésének nyilvánították. A zuhatagot a venézek Salto Angelnek nevezik, melyben a salto nem valami cirkuszi mutatvány, hanem víz-esés – spanyolul. No, most oda megyünk, de előbb megismerjük a közeli Hacha-zuhatagot. Több ágból áll, a Carrao-folyót segíti tova egy-két ugrással. Feltűnő a patakvizek sárga-

barna színe. Amúgy tiszta, mint a tea, bár ahol tajtékzik, akár a sör is eszünkbe juthat róla. A szín oka a magas tannintartalom, magyarul csersav, mely a környékbeli fákból, bokrokból származik, majd a talajvizekkel a folyókba kerül.

Keskeny, hosszú facsónakon folyás-iránnyal szemben száguldunk vígan a Carrao hordalékkal terhes vízén, jobbra-balra mutató tepuik emelkednek. Hamarost folyót váltunk, ez már a Churún, mely immár dzsungelszerű környezetben vágtazik vadul – velünk szemben. És jönnek a zúgók! Ahol a meder kiszélesedik, sekélyebbé válik, jól látszik a feneke. Amúgy jó a feneke, tele színes kövekkel. A gépész ilyenkor felpörgeti a motort, nekifut, aztán a kormányruánál fogva kiemeli a propellert, nehogy tönkrezúzza a sziklákon, közben az orron ülő társa evezővel próbálja a helyes irány tartására ösztökélni a csónakot. Úgy alakult, hogy a csónak legszelebb, középső részén kaptam helyet, de a legalacsonyabban is. A zúgóknál persze rendre becsapott a víz, özönárszerűen, ötször lettem csurromvizes. Az út végső szakaszát horroszisztikus élménnyé fokozta, hogy néhol két-három méter széles szakaszokon, sziklák közt kellett föleveníelnünk, végül elképesztő látványokkal és adrenalinlöketekkel tarkított utazás után épséggel kikötöttünk az Ördög-kanyon közelében.

Táborunk egy cölöpökre fektetett műanyag tetőből állt, a cölöpök közt vagy harminc függőágy lógott, a szállásunk. Tüstént gyakorló fekvéseket végeztem a függőágyon, ám rá kellett döbennem, én ebben egy hunyást sem leszek képes aludni. Állítólag megvan a technikája, valahogy átlósan kell belefeküdni, ám nekem az se sikerült, úgyhogy a földön aludtam, s a társaságból alighanem egyedül én vezettem át derékfájás nélkül az éjszakát.

Kora reggel elindultunk a víz-esés lábához, s nyomban nyakunkba szakadt egy derekas trópusi eső. Kétórás gyaloglás,

enyhén emelkedő, sáros, csúszós gyöke-
rek ezreivel átszótt ösvényen, aztán egyre meredekebben, immár sziklákon. Az eső elállt, de mindvégig evett a fene, látunk-e egyáltalán valamit. Mire felértünk a kilátópontig, tetőtől talpig napsütésben hullt alá mind a kilencszáz-egynéhány méterével az Angel. Öt-tíz perc ha adatott, felső negyedét máris betakarták a felhők. A pemónok tisztelik és félik az Auyant, hitviláguk szerint a tetején szörnyek lakoznak. A mi hitvilágunk speciál az Angelről nem rendelkezik semmiféle útmutatóval. A társaság levonul a víz-esés tövébe fürödni, magam maradok a kilátópontonál, egyedül a természettel, ahogy mindig is szerettem.

A terv szerint az Angel körüli sétarepülés után hosszú buszozás várt volna ránk Santa Elenába, de Lenin elintézte, hogy némi felárért repüljünk egyenest oda. Szűk másfél órát szálltunk, eleinte a tepuik között; följük nem emelkedtünk, pedig módfelett kíváncsi voltam, mi lehet odafönn. Némelyik csakugyan táblának látszik, mások teteje erősen kicsipkézett. Fényképek alapján sziklalabirintus, igazi homokkő-csodavilág. Hogyan tudhatott Angel leszállni ilyen felszínen? Nos, az *Auyan-tepui* tetejének kiterjedése 700 négyzetkilométer és helyenként meglehetősen sík. A táblahegyek más fehérek fantáziáját is megmozgatták. A legismertebb a híres angol író, *Arthur Conan Doyle*, aki *Az elveszett világ* című művét 1912-ben jelentette meg (háromszor is megfilmesítették). Négy brit elindul Dél-Amerikába, hogy megkeresse a fennsíkokon állítólag még mindig élő dinoszauruszokat. Meg is találják őket, s egy szárnyas őssálatot, egy pterodactylust magukkal is visznek Londonba, ám végül a díszbemutaton „futni” hagyják, ne szeressen tudomást a civilizáció erről az elveszett világról, úgyis tönkretenné. Conan Doyle sosem járt e vidéken, viszont egy brit botanikus, Everard Im Thurn 1884-ben feljutott a legmagasabb tepui, a *Roraima* tetejére. Az író az ő elő-

adásaiból merítette regényének ötletét. Dinoszaurusokat, vagy egyéb őslatti fossziliákat természetesen nem talált, viszont rábukkant különleges növényekre. Gyakorlatilag 5-3 millió év óta a sziget-hegyek, illetve a tetejükön lakozó élővilág teljesen elszigetelődött környezetétől.

Santa Elena egyik utcáján fölfedeztem egy boltot, mely előtt gigászi, fehér lepényeket pillantottam meg. Indián kenyér, tudtam meg Lenintől. Venezuelában nemcsak afféle „szalonindianok” élnek, hanem igazi dzsungellakók is, fűszoknyával, ágyékkötővel, fűvócsóval. E népcsoportok egyike a yanomami. Amellett, hogy vadásznak, gyűjtögetnek, kiássák a földből a manioka nevezetű édesburgonya-féleség vastag, magas tápértékű gyökereit. Az idők során rájöttek, hogy mérgező, ciántartalmú. Kitalálták, hogy a maniokareszeléket meg kell szabadítani a mérgező levétől. A száraz anyagot aztán tűz fölé helyezett nagy forró fémplatnin megsütik. Így keletkezik a casabe. Meg kellett volna kóstolnom, de elmulasztottam, így aztán már a bűdös életben nem eszem casabét. A venéz konyha állítólag változatos, nem is értem, miért traktáltak mindenütt europid fogásokkal. A már említett arepa kukoricalisztból készül, zsiradékban kisütött pogácsa formájú eledel. Ha az út legvégén Imre bácsi (aki időközben szerencsésen felépült) el nem visz egy caracasi vendéglőbe, úgy jövök haza, hogy meg se kóstolom Venezuela nemzeti ételét, a *pobellón criollót*. Apróra vágott, szinte felszálkázott sült marhahús, rizs, fekete bab, sült banán. Hajdan a szegények mindennapi eledele volt a blanco y negro, a fehér és fekete, vagyis a rizs fekete babbal, persze, hús nélkül.

Santa Elena a brazil határvidéken a *Gran Sabana* felé irányuló idegenforgalom központja. Jól sejtek, a Gran Sabana a nálunk szavannaként ismert szót rejti magában. E vidék azonban nem büszkélkedhet hasonló nagyvadakkal, talán a legtermetesebb jószágok a levélvágó hangyák voltak. A csapadék az év egy részében soványkán hull, a talaj vékony, az alapkőzet pedig vagy elnyeli a vizet, vagy a folyók elszállítják. Táblahegyek itt is sűrűn előfordulnak, látótávolságban emelkedik a Roraima. Napunk azzal telt, hogy megnéztünk négy pazar vízesést, köztük egy olyat, mely szintiszta, piros jáspis-köveken zúdul alá, az utolsóját meg – akkor még észrevétlenül – úgy összecsupkedett valami légyféle, hogy utána egy hétfő naponta többször véresre vakartam magam.

Tucupitából, az *Orinoco-delta* legnagyobb városából motorcsónakkal száguldunk két órát a folyó legnyugatibbi főágán, a Caño Mánamón. Dzsungel a végtelenségig. Itt alakítottak ki egy kom-

fortos kunyhókból álló szállásfélé a helyi warao indiánok „stílusában”. A létesítmény lelke egy pálmalevéllettel fedett, falak nélküli térség, a palafito, ott étkezünk. Melegében rövid kenutúrára indulunk, indián vezetővel, más kérdés, hogy nekünk kell lapátolnunk. Lebegve-úszva hatalmas zöld szőnyegként tenyészik a vízijácint, vagy valami hasonló, pillanatokra egy-két delfin is fölroppen. Az Orinocóban két fajuk él. Egy szűk mellékágba evickélünk be, mocsárszagú, iszapos vízben. Látni nem sokat lehet, sűrű a növényzet, de legalább pokolian egzotikus. Egy faágon összegömbölyödve kígyó pihen, visszafogott zajunkra néhány madár rebben, egy még kisebb mellékágban csapnnyi pucér indián kisgyerek tűnik fel, mi még inkább nekik. A waraók, a „kenus emberek”, a deltavidék legnagyobb indián népcsoportja, számukat 15-20 ezerre becsülik. Halásznak, vadásznak, gyűjtögetnek, akárcsak őseik. Építményeik, a *palafitók* félig a parton, félig a vízben állnak, a cölöpök, illetve a tartógerendák, padlók és a „járdák” a moriche pálma törzséből készülnek, a tető a pálma leveleiből. Ez az „életfa” szinte mindent megad nekik. Leveleinek szöttezéséből és köteleiből készítik függőágyaikat, azokban születnek, nevelkednek, alszanak, azokban készül a következő nemzedék, abban is halnak meg.

Az Orinoco 2150 kilométeres hosszával Dél-Amerika második legnagyobb folyója. Óriási deltatorolatának területe kerekén 40 ezer négyzetkilométer. Ezen csatangol több száz fő- és mellékág, tömördek hordalékot szállítva. Deltája évente úgy 40 méterrel nyomul előre. Indiánjai dzsungeltúrára visznek, ezúttal motorcsónakkal. Mellékágak lassú, barna vizein bolyongunk, majd kikötünk egy a turisták számára ácsolt palafitonál, felöltjük a gumicsizmákat, aztán irány az őserdő. Vizenyős, ingoványos a talaj, annyi az inda, a gyökér, hogy bozótívágó késsel kell utat vágni. Nem megyünk túl messze, legföljebb úgy 50-60 métert, de teljesen mindegy, két-három kilométerrel odébb is ugyanezt látnánk. Az indiánnak, ha a dzsungelbe megy, a machetén kívül nincs is szüksége másra. Először is iszunk. Vezetőnk levág egy vékony faágat, és kisvártatva iható víz csöpög belőle. Rostokból percek alatt készít madzagot, kötelet, fakéregből, hánscból pohárkát, tárolóedényt. Elmondja, melyik fa, cserje milyen nyavalyára jó, melyik mérgező. A palafitoba visszatérve bemutatja tűzgyújtási tudományát is. Ennek eszközeit magával hozta: két apró fadarabot. Az egyik kis bot, melyet hegyével lefelé egy helyben levágott hosszabb botocskába ejtett részbe installál. A másik fadarabkában levő lyukba illeszti a pálcát és tenyerei közé fogva sebesen sodorni kezdi.

Három perc múlva már izzik a fadarabka a lyuk körül, ekkor száraz hánscot tesz mellé, ráfúj, és fellobban a láng. Hazafelé megszemlélünk néhány warao palafitót. Több ház előtt is horgonyoz motorcsónak, a színes műanyag edény mindennapos háztartási kellék. Egy faluban kiszállunk. Hosszú deszkapallón lehet közlekedni, s rövid betekintést nyerhetünk a waraók mindennapi életébe. Itt nincs fűszoknya, ágyékkötő, a külvilágból idekeveredett ruhadarabokat hordják. Az iskolában épp felnőttek ismerkednek a betűvetéssel. A waraóknak nincs írásuk, így először spanyolul kell tanulniuk. A gyerekeket reggelente motorcsónak hozza az iskolába, már akit elérnek. A falu egyetlen utcáján éppen a közvilágítás megoldásán ügyködnek, szerelik az alumínium osztorlámpákat. Áramot aggregátorokkal termelnek. S lám, már itt is megjelentek a parabolaantennák. Csak-hogy a delta egyes részein több száz kilométeres körzetben nincs kórház, orvos, iskola, semmi sincs. E vidéken is óriási olajmezőket fedeztek fel, s folyik (nem pont ezért) a waraók elvándorlása a városokba. Nem dolgozni mennek, mit is csinálhatnának, hanem koldulni.

Három nap után ismét „szárazföld”. *Caripe* közelében egy barlangban különös lények élnek: a *guácharók*. Az indiánok több száz éve ismerik a barlangot, de első európaiként Humboldt tárta föl, ameddig tudta. A guácharók (*Steatornis caripensis*) akkoraformák, mint a tyúkok. Csak éjszaka hagyják el a barlangot, magokat esznek. Humboldt zsírmadárnak nevezte el őket. Abban az időben az indiánok rudakkal levertek egy csomó fészket, a madarakat agyonütötték, zsírjukat pedig tűzön kiolvasztották. E művelet volt a „zsíraratás”, a végeredmény a guácharovaj, mely akár egy évig is elállt. Az indiánok mértékletességet tanúsítottak, mert évente csak egyszer „arattak”. Csúpan úgy száz métert kell befelé menni, elkezdődik a hangorkán. Ilyen tébolyító madárricsajt még nem hallottam, látni viszont egyetlen madarat sem sikerült, erős fényt használni tilos. Aztán szinte siri csend támad. Itt már szabad világítani, és csakugyan érdemes. Igazán szép cseppkövek, kiválások között bujkálunk. Az utóbbi évtizedekben kerekén tíz kilométernyi járatrendszert tártak fel, ebből mintegy másfél turisták számára is látogatható.

És a híres karibi tengerpart? Nos, ott is jártunk, egy csendes halászfalu beton-cölöpökre épült panziójában, a földszinten laktunk, szobáinkba minden dagálykor bokáig belátogatott a tenger. De kit érdekelt már ilyen semmiség. Folyt a Cuba Libre (a venezuelai rum kiváló és olcsó), sült a garnélarák, az elveszett világot pedig már úgyis megtaláltam. ☼